Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2022-2023 нче уку елы)
4 нче сыйныф

Үткәрү вакыты – 120 минут
Максималь балл – 56

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Саңгырау тартык авазы булган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *боз*
   ә) *кар*
   б) *яңгыр*
   в) *җил*

2. Нечкә сузык авазлардан гына торган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *ботка*
   ә) *кашык*
   б) *тәлинкә*
   в) *кайнатма*

3. Парсыз саңгырау тартык авазны билгеләгез. **(2 балл)**
   а) [ч]
   ә) [в]
   б) [й]
   в) [х]

4. “***Сөйләшмиләр***” сүзендәге басымлы иҗекне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) 1 нче иҗек
   ә) 2 нче иҗек
   б) 3 нче иҗек
   в) 4 нче иҗек

5. Күчерелмә мәгънәдәге сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *йомшак сүз*
   ә) *йомшак мендәр*
   б) *йомшак урындык*
   в) *йомшак күмәч*

6. Тамырдаш сүзләрдән торган рәтне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *чиләк, чирәм*

ә) *боз, ботка*
б) *бал, балчык*
в) *күз, күзлек*

7. Исемне билгеләгез. **(2 балл)**
а) *баш*
ә) *башлый*
б) *башлы*
в) *без*

8. Хәзерге заман хикәя фигыльне билгеләгез. **(2 балл)**
а) *укы*
ә) *укый*
б) *укыды*
в) *укыр*

9. Нокталар урынына куела торган кушымчаны билгеләгез. **(2 балл)**
*Чебен**...** фил ясау.* (Мәкаль)
а) -*гә*
ә) -*дән*
б) *-нән*
в) -*не*

10. Инкяр җөмләне билгеләгез. **(2 балл)**
а) *Мин урамга чыктым.*
ә) *Әкрен генә йомшак кар ява.*
б) *Балалар кар бабай ясыйлар.*
в) *Көн салкын түгел.*

II. Башыгызны эшләтегез.

Алма агачыннан ерак төшми. Бүредән курыккан урманга бармас. **(4 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне, авазларны һәм кушымчаларны өстәп языгыз. **(10 балл)**

*Табигать сүзендә **сигез** хәреф, **җиде** аваз бар. Әлеге сүздәге сузык авазлар: [**а**], [**и**], [**ә**]. ь – **аваз** белдерми. Табигать - **исем** сүз төркеме, ясалышы ягыннан **тамыр** сүз. Табигать сүзе урын-вакыт килешендә килгәндә, аңа **-тә** кушымчасы ялгана. Табигать сүзенең мәгънәсен **аңлатмалы** сүзлектән белеп була.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Җөмләләрне татар теленә тәрҗемә итеп языгыз. **(4 балл)**

Мәсәлән: *Минем апам/сеңелем бу шигырьне ятлый/хәтерендә калдыра алмый.*

Язучы бик күп китап язды/язган.
Мин сезнең белән паркка бара алмый.

2. Төшеп калган хәрефләрне языгыз. **(4 балл)**

*Бер кешене**ң** ике улы булган. Әтиләре базардан икесенә дә берәр алма алып кайткан. Алмалар бик п**е**шкән, татлы, сус**ы**л иде.*

*Өлкән улы алманы ашый, орл**ы**кларын җыеп куя. Бакчага чәч**е**п, алма агачы ут**ы**ртырга тели.*

*Төпч**е**к улы үзенең алмасын а**в**ырып яткан күрше егетенә бирә.* (Дәрдемәндтән)

2.1. Сүзләрнең синонимнарын языгыз. **(2 балл)**
пешкән – **өлгергән**, *татлы* – **баллы**
2.1. Сүзләрнең антонимнарын языгыз. **(2 балл)**
чәчә – **җыя**, *егет* – **кыз**
2.3. Алма нинди була? 10 сыйфат языгыз. **(5 балл)**
Мәсәлән: **түгәрәк, зур, кечкенә, сусыл, кызыл, сары, яшел, баллы, әче, файдалы**

3. Үзегез яратып ашый торган җиләк-җимеш яисә яшелчә турында 5 җөмлә төзеп языгыз. **(5 балл)**

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2022-2023 нче уку елы)
5 нче сыйныф

Үткәрү вакыты – 120 минут
Максималь балл – 56

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Яңгырау тартык авазы булган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *такта*
   ә) *чүп*
   б) *сөт*
   в) *өстәл*

2. Калын сузык авазлардан гына торган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *гөбәдия*
   ә) *кыстыбый*
   б) *бәлеш*
   в) *пәрәмәч*

3. Парлы саңгырау тартык авазны билгеләгез. **(2 балл)**
   а) [ф]
   ә) [х]
   б) [һ]
   в) [щ]

4. “*Аңламады”* сүзендәге басымлы иҗекне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) 1 нче иҗек
   ә) 2 нче иҗек
   б) 3 нче иҗек
   в) 4 нче иҗек

5. Күчерелмә мәгънәдәге сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *җылы күлмәк*
   ә) *җылы көн*
   б) *җылы бүлмә*
   в) *җылы караш*

6. Тамырдаш сүзләрдән торган рәтне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *бит, битлек*
   ә) *күл, күлмәк*

б) *биш, бишек*
в) *җил, җимлек*

7. Кимлек дәрәҗәсендәге сыйфатны билгеләгез. **(2 балл)**
а) *яшел*
ә) *яшькелт*
б) *ямь-яшел*
в) *яшелрәк*

8. Тартым алмашлыгын билгеләгез. **(2 балл)**
а) *мин*
ә) *синеке*
б) *бу*
в) *кем*

9. Нокталар урынына куела торган кушымчаны билгеләгез. **(2 балл)**
*Бер тамчы**...** диңгез булмый.* (Мәкаль)
а) -*да*
ә) -*нан*
б) -*дан*
в) -*ның*

10. Раслау җөмләне билгеләгез. **(2 балл)**
а) *Мин китап укымадым.*
ә) *Алсуның дәфтәре юк.*
б) *Бу алма баллы түгел.*
в) *Бүген урамда кар ява.*

II. Башыгызны эшләтегез.

Караңгы төндә йолдызлар яхшырак яна. Кышка каршы тиен дә байлык җыя. **(4 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне, авазларны һәм кушымчаларны өстәп языгыз. **(10 балл)**

*Юлдаш сүзендә **биш** хәреф, **алты** аваз бар. Әлеге сүздәге тартык авазлар: [**й**], [**л**],[**д**], [**ш**]. Юлдаш – **исем** сүз төркеме, ясалышы ягыннан **ясалма** сүз. Юлдашым сүзе **тартым** белән төрләнгән. Юлдаш сүзенең мәгънәсен **аңлатмалы** сүзлектән белеп була.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Җөмләләрне татар теленә тәрҗемә итеп языгыз. **(4 балл)**
Мәсәлән: *Җәй көне диңгездә ничек рәхәт!*

Яңгырдан соң балалар салават күперен/салават күпере чыкканын көттеләр.

Бу йортны инде бик озак төзиләр.

2. Төшеп калган хәрефләрне языгыз. **(4 балл)**

*Тәрбияле бала ч**ә**йне яхшы гына утырып **э**чәр, икмәкне дә к**а**дерләп кенә ашар. Аяк өст**е**ндә ашап **й**өргән кешенең икмәк **в**алчыклары, җиргә төш**е**п, аяк белән тапталыр. Шуңа күрә тәрбияле бала **һ**ичбер вакытта баскан килеш ашамас.* (Ризаэддин Фәхреддин)

2.1. Сүзләрнең синонимнарын языгыз. **(3 балл)**

бала – **сабый**, *тәрбияле* – **тәртипле**, *кешенең* – **адәмнең**

2.2. Сүзләрнең антонимнарын языгыз. **(3 балл)**

аяк – **кул**, *эчәр* – **ашар**, *өстендә* – ***астында***

2.3. Текстта кулланылган кушма сүзне табып языгыз. **(1 балл)** **(һичбер)**

2.4. Текстта кулланылган тартым белән төрләнгән исемне табып языгыз. **(1 балл) (валчыклары)**

3. Тырыш укучы нинди була? Шул хакта 6 җөмлә төзеп языгыз. **(6 балл)**

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2022-2023 нче уку елы)
6 нчы сыйныф

Үткәрү вакыты – 150 минут
Максималь балл – 56

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Иренләшкән сузык авазы булган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *мәктәп*
   ә) *сыйныф*
   б) *дәрес*
   в) *акбур*

2. [w] авазы булган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *чәүкә*
   ә) *күке*
   б) *үрдәк*
   в) *тукран*

3. Юлдан-юлга күчереп булмый торган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *түшәм*
   ә) *идән*
   б) *кием*
   в) *яулык*

4. ***Былтыр*** сүзенең синонимын билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *быел*
   ә) *киләсе ел*
   б) *узган ел*
   в) *кичә*

5. *Рус* алынмасын билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *базар*
   ә) *өстәл*
   б) *китап*
   в) *хат*

6. Кушма сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *озын(борын)*
   ә) *әкәм(төкәм)*
   б) *дус(иш)*

в) *кура(җиләге)*

7. Ноктalar урынына куела торган кушымчаны билгеләгез. **(2 балл)**

*Су башын**...** болгана.* (Мәкаль)

а) -*да*

ә) *-нан*

б) -*дан*

в) -*ның*

8. Артыклык дәрәҗәсендәге сыйфатны билгеләгез. **(2 балл)**

а) *кызыл*

ә) *кызылрак*

б) *җете кызыл*

в) *кызгылт*

9. Күрсәтү алмашлыгын билгеләгез. **(2 балл)**

а) *син*

ә) *безнеке*

б) *шул*

в) *кайда*

10. Инкяр җөмләне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *Юл буенда агач үсә.*

ә) *Тиздән Яңа ел җитә.*

б) *Мин бию түгәрәгенә йөрим.*

в) *Безнең сыйныфта укучылар күп түгел.*

II. Башыгызны эшләтегез.

Ашыккан су диңгезгә җитмәс. Тирән күлдә балык та күбрәк. **(4 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне һәм авазларны өстәп языгыз. **(10 балл)**

*Уен-көлке сүзендә **сигез** хәреф, **тугыз** аваз бар, анда **дүрт** сузык аваз, **биш** тартык аваз. Уен-көлке – **исем** сүз төркеме, ясалышы ягыннан **парлы** сүз. Сүзнең тамырлары – **уен** һәм **көл** . Нигезе – **уен-көлке**. Уен-көлке сүзенең мәгънәсен **аңлатмалы** сүзлектән белеп була.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Җөмләләрне татар теленә тәрҗемә итеп языгыз. **(4 балл)**

Мондый яңгырлы көндә өйдә утыру яхшырак.

Ул бик оялчан. Аның дус кызлары бик аз.

Минем бу мәсьәләгә караган берничә китабым бар.

Автобуста кеше артык күп иде.

2. Төшеп калган хәрефләрне языгыз. **(4 балл)**

*Элекке заманда ике иптәш юлга ч**ы**кканнар. Боларга зур урман аркылы үтәргә туры килгән. Урманга к**е**ргәннәр икән, боларның каршысына кинәт кенә бер аю килеп чыккан. Мон**ы** күргәч, боларның берсе, бик куркып, агач башына м**е**неп качкан. Икенчесе, үлгән булып, тиз генә с**у**зылып яткан.*

*Аю, бу юлда яткан кешенең яны**н**да әйләнә-әйләнә, башларын, аякларын **и**снәгән дә, ди, бер дә т**и**мичә, үз юлына киткән, ди.* (Татар халык әкияте)

2.1. Сүзләрнең синонимнарын языгыз. **(3 балл)**

элекке – **әвәлге**, *аркылы* – **аша**, *каршысына* – **алдына**

2.1. Сүзләрнең антонимнарын языгыз. **(3 балл)**

зур – **кечкенә**, *иптәш* – **дошман**, *тиз* – ***әкрен***

2.3. *Урманга* сүзенең транскрипциясен языгыз. [**урмаңға**] **(2 балл)**

3. Әйбәт иптәш, дус нинди була? Шул хакта 6 җөмлә төзеп языгыз. **(6 балл)**

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2022-2023 нче уку елы)
7 нче сыйныф

Үткәрү вакыты – 150 минут
Максималь балл – 64

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. [w] авазы булган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *телевизор*
   ә) *юкә*
   б) *дәүләт*
   в) *үлән*

2. Басымы соңгы иҗеккә төшмәгән сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *барам*
   ә) *барабыз*
   б) *бардык*
   в) *бардылар*

3. Рус алынмасын билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *алгебра*
   ә) *мунчала*
   б) *һәйкәл*
   в) *йорт*

4. ***Элек*** сүзенең синонимын билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *тиздән*
   ә) *бүген*
   б) *быел*
   в) *әүвәл*

5. Парлы сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *мал(туар)*
   ә) *баш(кала)*
   б) *бака(яфрагы)*
   в) *драм(түгәрәк)*

6. Кимлек дәрәҗәсендәге сыйфатны билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *соры*
   ә) *сорырак*

б) *соп-соры*
в) *соргылт*

7. Билгеләү алмашлыгын билгеләгез. **(2 балл)**
а) *алар*
ә) *һәрчак*
б) *кемдер*
в) *шушы*

8. Саф рәвешне билгеләгез. **(2 балл)**
а) *җәяү*
ә) *ерак*
б) *элек*
в) *күп*

9. Билгесез киләчәк заман хикәя фигыльне билгеләгез. **(2 балл)**
а) *килде*
ә) *килгән*
б) *киләчәк*
в) *килер*

10. Җәенке җөмләне билгеләгез. **(2 балл)**
а) *Кыш.*
ә) *Туңдырды.*
б) *Кар ява.*
в) *Йомшак кар ява.*

II. Башыгызны эшләтегез.

Читлеккә өйрәнгән кош иректә башын югалтыр. Карчыга авызыннан ит кире чыкмый. **(4 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

Явым-төшем сүзендә ***дүрт*** *сузык аваз,* ***алты*** *тартык аваз бар. Ул сингармонизм законының рәт һәм* ***ирен*** *гармониясенә буйсынган. Сүз басымы* ***беренче*** *компонентның* ***икенче/соңгы*** *иҗегенә төшә. Явым-төшем –* ***исем*** *сүз төркеме, ясалышы ягыннан* ***парлы*** *сүз. Сүзнең тамырлары –* ***яу(в)*** *һәм* ***төш****. Явым-төшем сүзеннән -сез кушымчасы ярдәмендә* ***сыйфат*** *сүз төркеме ясала ала.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Җөмләләрне татар теленә тәрҗемә итеп языгыз. **(4 балл)**

Мәсәлән: *Сез үз үзегезне кулга алырга тиешсез.*
Гадәттә ул мәктәпткә җәяү йөри.
Кичен алар өйнең астын өскә китерделәр, ләкин китапны тапмадылар.

Мин балачакта балетта биергә хыялланган идем.

2. Төшеп калган кушымчаларны һәм сүзләрне языгыз. **(8 балл)**

*Бердән**бер** көнне Карга Күке белән очрашкан. Алар бер-берсе**нең** хәл-**әхвәлен** сорашканнар. Күке, Карга белән хушлашып, үз юлына китә. **Очып** барып, бер агачка куна да, бик матур итеп:*

- *Күк-ке, күк-ке, - дип кычкыра башлый.*

Карга моны ишетеп көнләшеп куя.

- *Мин Күке кебек үз исемемне әйтеп бетерә алмам**мыни**? Минем тавышым да көр, сыным да матур, - ди ул.*

*Шуннан **соң** Карга: "Кар-га, Кар-га", - дип кычкырып йөри башлый.*

*Бервакыт Карга, азык **эзләп** йөргәндә, бер Тургайны эләктереп ала да авызына каба. Шулчак Тургай Каргадан:*

- *Агай, синең исемеңне беләсем килә. Син миңа үз исемеңне әйтә күр инде, - дип үтенгән.*

- *Кар-га, Кар-га, - дип кычкырган Карга. Тургай Карга авызыннан **очып** чыгып та китә. Карга үз исемен әйткәнгә бик үкенгән. Шуннан соң ул үз исемен бервакытта да тулысынча әйтми, "Карр, карр", - дип кенә кычкыра икән.* (Башкорт халык әкияте)

2.1. Сүзләрнең синонимнарын языгыз. **(3 балл)**

хушлашып – **саубуллашып**, *сыным* – **гәүдәм**, *эләктереп* – **тотып**

2.2. *Үкенгән* сүзенең транскрипциясен языгыз. [**үкэңгән**] **(2 балл)**

2.3. Кушма сүзләрне күчереп языгыз, мәгънәле кисәкләрен аерыгыз. (**бердәнбер, бервакыт, бервакытта**). **(3 балл)**

3. Сезнең исемегез нинди мәгънә аңлата? Ни өчен сезгә әти-әниегез шундый исем кушкан? Шул хакта 6 җөмлә төзеп языгыз. **(10 балл)**

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2022-2023 нче уку елы)
8 нче сыйныф

Үткәрү вакыты – 150 минут
Максималь балл – 66

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. [э] авазы булган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *ел*
   ә) *тел*
   б) *көчек*
   в) *елга*

2. Басымы соңгы иҗеккә төшмәгән сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *йөгерә*
   ә) *йөгердек*
   б) *йөгерәләр*
   в) *йөгерделәр*

3. Рус алынмасын билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *опера*
   ә) *фигыль*
   б) *яңгыр*
   в) *кәбестә*

4. Фразеологик әйтелмәнең мәгънәсен билгеләгез. **(2 балл)**
   Сабак бирү
   а) *орышу*
   ә) *укыту*
   б) *мактау*
   в) *курку*

5. Кушма сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *кара(бөрлегән)*
   ә) *иртә(кич)*
   б) *ал(су)*
   в) *тере(көмеш)*

6. Юклык алмашлыгын билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *кайда*
   ә) *андый*

б) *һичкем*
в) *әллә кая*

7. Затланышлы фигыльне билгеләгез. **(2 балл)**
ә) шарт фигыль
а) хәл фигыль
б) сыйфат фигыль
в) инфинитив

8. Ияртүче теркәгечне билгеләгез. **(2 балл)**
а) *ләкин*
ә) *һәм*
б) *чөнки*
в) *яки*

9. Сүзтезмәне билгеләгез. (**2 балл)**
а) *кар*
ә) *ап-ак кар*
б) *кар, буран*
в) *Кар ява.*

10. Җөмләнең иясен билгеләгез. **(2 балл)**
Әнкәм йорты – алтын бишек. (Мәкаль)
а) *әнкәм*
ә) *йорты*
б) *алтын*
в) *бишек*

II. Башыгызны эшләтегез.

Үзең ишетәсе килмәгән сүзне кешегә сөйләмә. Караңгы йөздән тәмле сүз чыкмас. **(4 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

*Гыйлем сүзендә **ике** сузык аваз, **өч** тартык аваз бар. Ул сингармонизм законының рәт гармониясенә **буйсынган**. **Ике** иҗектән тора. Аңа **нечкә** кушымча ялгана. Ул – **гарәп/гарәп-фарсы** алынмасы. Белем – аның **синонимы**. Гыйлем – **исем** сүз төркеме. Гыйлем сүзеннән -ле һәм -сез кушымчалары ярдәмендә **сыйфат** сүз төркеме ясала ала. Галимне гыйлем **иясе** диләр.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Җөмләләрне татар теленә тәрҗемә итеп языгыз. **(4 балл)**
Мәсәлән: *Кыш кинәт авыл халкы көтмәгәндә килеп җитте/башланды.*
Урман кырыенда/читендә агач йорт тора.

Елгаларда, күлләрдә, буаларда бик күп балык бар.

Карлыгачлар, сыерчыклар, кара каргалар, торналар инде җылы якка очып киттеләр.

2. Төшеп калган сүзләрне языгыз. **(8 балл)**

Зөлфиянең әнисенә бүләккә дип ясаган рәсеме, чыннан да, искиткеч матур чыккан иде. Бөтен дәфтәр битен алып торган гөлчәчәк рәсеме ясады ул. Чәчәк ***таҗына*** *сары сандугач баласы кунган. Һавада ак* ***болытлар*** *йөзә. Алар арасыннан кояш алтын* ***нурларын*** *сибә. Ә сандугач, шул* ***нурларда*** *коена-коена, рәхәтләнеп сайрый.*

Бүген бу рәсемне Актәпи ерткан. Яңа рәсем ясарга вакыт калмады.

Бөтен кеше әнисен котлый, ***бүләк*** *бирә башлады. Әтисе Зөлфиянең хәлен аңлады.*

– Ә син, кызым, әниеңә бер матур көй ***уйна****, – диде ул. Пианиноның* ***капкачын*** *ачты.*

Зөлфия әкрен генә пианино телләренә басты. Көй бетүгә, барысы да шаулатып ***кул*** *чаптылар.*

– Рәхмәт сиңа, кызым! – дип кочаклап үпте әнисе Зөлфияне. – Синең бу бүләгең – миңа иң кадерле, иң кыйммәтле бүләк. (Габделхәй Сабитовтан)

2.1. Сүзләрнең синонимнарын языгыз. **(2 балл)**

һавада – **күктә**, *сандугач* – **былбыл**

2.2. *Кунган* сүзенең транскрипциясен языгыз. **(2 балл)** [**қуңған**]

2.3. Кушма сүзләрне күчереп языгыз, мәгънәле кисәкләрен аерыгыз. **(4 балл)** (**искиткеч**, **гөлчәчәк, бүген, Актәпи**)

3. Сезнең өчен иң кадерле бүләк нинди? Яңа елга әти-әниегезгә, туганнарыгызга нинди бүләк әзерлисез? Шул хакта 8 җөмлә төзеп языгыз. **(12 балл)**

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2022-2023 нче уку елы)
9 нчы сыйныф

Үткәрү вакыты – 180 минут
Максималь балл – 68

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Тел арты ассимиляциясе чагылыш тапкан сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *әнкәй*
   ә) *әткәй*
   б) *урамнар*
   в) *карга*

2. Басымы соңгы иҗеккә төшмәгән сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *йоклый*
   ә) *йоклыйбыз*
   б) *йоклаган*
   в) *йоклаганнар*

3. Фразеологик әйтелмәнең мәгънәсен билгеләгез. **(2 балл)**
   Ике адым
   а) *якын*
   ә) *ерак*
   б) *тиз*
   в) *аз*

4. Тезмә сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *ак(кош)*
   ә) *тоз(сыз)*
   б) *кура(җиләге)*
   в) *тирә(як)*

5. Чама санын билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *биш бөтен уннан өч*
   ә) *икешәр*
   б) *унау*
   в) *егермеләп*

6. Икеләнүне белдерә торган кисәкчәне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) -*мы*

ә) *-дыр*
б) *-чы*
в) *гына*

7. Калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең нинди җөмлә кисәге икәнлеге дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**
__Ялкауның__ көн дә башы авырта. (Мәкаль)
а) аергыч
ә) тәмамлык
б) ия
в) урын хәле

8. Җөмләнең иясен билгеләгез. **(2 балл)**
Оятсыз кеше өчен оятлының йөзе кызарыр. (Мәкаль)
а) *оятсыз*
ә) *кеше*
б) *оятлының*
в) *йөзе*

9. Гади җөмләне билгеләгез. **(2 балл)**
а) *Ачу килсә, акыл китәр.* (Мәкаль)
ә) *Аю – көченә, кеше акылына ышана.* (Мәкаль)
б) *Кеше холкын күзәт, үзеңнекен төзәт.* (Мәкаль)
в) *Акыллы ерып чыга алмаслык эш дөньяда юк.* (Мәкаль)

10. Теркәгечсез тезмә кушма җөмләне билгеләгез. **(2 балл)**
а) *Кеше акылын ишет, үзеңнеке белән эш ит.* (Мәкаль)
ә) *Бит күрке – күз, тел күрке – сүз.* (Мәкаль)
б) *Үз акылың җитмәсә, кешене тыңла.* (Мәкаль)
в) *Җәяүлегә янчык та авыр.* (Мәкаль)

II. Башыгызны эшләтегез.

Ахмак төйнәгән төенне акыллы да чишә алмас. Тинтәкнең акылы төштән соң төшәр. **(4 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

*Мәкаль сүзендә **ике** сузык аваз, **өч** тартык аваз бар. Ул сингармонизм законының рәт гармониясенә **буйсынган**. **Ике** иҗектән тора. Аңа **нечкә** кушымча ялгана. Ул – **гарәп/гарәп-фарсы** алынмасы. Мәкаль-**әйтем** – парлы сүз. Мәкаль – **исем** сүз төркеме. Мәкаль сүзеннән **мәкальләшү** фигыле ясалган. Мәкальләр җыючыны, аларны өйрәнүчене **мәкальче** диләр.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Җөмләләрне татар теленә тәрҗемә итеп языгыз. **(8 балл)**

Мәсәлән: *Яңгыр әле туктамады, ә су тамчылары агачтан төшәләр һәм кояшта җемелдиләр.*

Мин үзебезнең балык тотуыбыз турында мавыгып сөйләдем.

Кич белән без бик зур имән үскән аланлыкка чыктык.

Әгәр җил тынса, без чәчәкләр утыртырбыз.

2. Төшеп калган сүзләрне языгыз. **(8 балл)**

(1) Без Илсөяр белән чишмә буена йөгердек. (2)Нәрсә бу? (3)Чишмәнең җырлый-җырлый челтерәве ***ишетелми****. (4)Үзе дә* ***күренми****. (5)Аның өсте кызыл* ***балчык*** *белән <u>капланган</u>.*

(6)Илсөяр дә, мин дә, чырылдап, яңадан тау <u>итәгенә</u> йөгердек. Бер-беребезне бүлдерә-бүлдерә:

– Әби! Чишмә... юк! Үлгән! – дигәч, Бибинур әби куркып ук калды.

– Кайсының кулы барды икән?! – дип, кәрҗинен кулыннан ***төшереп*** *җибәрде.*

Без Бибинур әби артыннан атладык. Бибинур әби килә-килешенә күлмәк ***итәкләрен*** *биленә кыстырып куйды да* ***эшкә*** *тотынды. Аннан күреп, без дә кул белән балчык "көри" башладык.*

Тиздән чишмәбез терелде: элеккечә җырларга ***тотынды****, чип-чиста булып ага башлады. Без Илсөяр белән, кушучлап, чишмә авызына үрелдек.*

Җир йөзендә яхшылыклар да, яманлыклар да җитәрлек шул. Туган туфрагын яратмаган кешедән нинди игелек көтмәк ***кирәк****.* (Айгөл Әхмәтгалиевадан)

2.1. Беренче абзацтагы тел арты ассимиляциясе чагылыш тапкан сүзнең астына сызыгыз. **(1 балл)**

2.2. 6 нчы җөмләдәге күчерелмә мәгънәле сүзнең астына сызыгыз. **(1 балл)**

2.3. Текстта кулланылган рус алынмасын языгыз. **(1 балл) кәрҗин**

2.4. Кушма сүзләрне күчереп языгыз, мәгънәле кисәкләрен аерыгыз. **(3 балл)** (**Илсөяр**, **Бибинур, кушучлап**)

3. Сез табигатьне ничек саклыйсыз? Чишмәләрне саклау нәрсәгә кирәк? Шул хакта 10 җөмлә төзеп языгыз. **(12 балл)**

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2022-2023 нче уку елы)
10 нчы сыйныф

Үткәрү вакыты – 180 минут
Максималь балл – 70

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Ирен гармониясе чагылыш тапкан сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *кош*
   ә) *бозлавык*
   б) *шугалак*
   в) *соргылт*

2. Фразеологик әйтелмәнең мәгънәсен билгеләгез. **(2 балл)**
   Теш кайрау
   а) *ачулану*
   ә) *янау*
   б) *ярату*
   в) *мактау*

3. Ясалма сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *балта*
   ә) *балчык*
   б) *баллы*
   в) *балкый*

4. Микъдар санын билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *дүрт бөтен уннан бер*
   ә) *дүртәү*
   б) *дүртенче*
   в) *дүрт-биш*

5. Көчәйтүне белдерә торган кисәкчәне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *дөм*
   ә) *әллә*
   б) *бит*
   в) *түгел*

6. Хәбәрлек сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *әмма*

ә) *ой*
б) *саен*
в) *юк*

7. Калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең нинди җөмлә кисәгенә икәнлеге дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

*Начарны **күрмәгән** – яхшының кадерен белмәс.* (Мәкаль)
а) хәбәр
ә) ия
б) аергыч
в) тәмамлык

8. Җөмләнең төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Алтыда белгән ана телен алтмышта онытмас. (Мәкаль)
а) инкяр, боеру җөмлә
ә) раслау, хикәя җөмлә
б) инкяр, хикәя җөмлә
в) раслау, сорау җөмлә

9. Җөмләнең төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Бал тамган телдән агу да тамар. (Мәкаль)
а) гади җөмлә
ә) теркәгечле тезмә кушма җөмлә
б) теркәгечсез тезмә кушма җөмлә
в) иярченле кушма җөмлә

10. Җөмләдәге иярчен компонентның төзелеше һәм мәгънә ягыннан төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Үзең алтын булмасаң да, сүзең алтын булсын. (Мәкаль)
а) синтетик кире шарт җөмлә
ә) синтетик шарт җөмлә
б) аналитик шарт җөмлә
в) синтетик рәвеш җөмлә

II. Башыгызны эшләтегез.

Бер егетнең кыюлыгы мең егеткә дан китерә. Кыюсыз йөрәк теләген теләп кенә калыр. **(4 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

*Мөгаллим сүзендә өч сузык аваз, **биш** тартык аваз бар. Сузык авазлары: [ө], [ә], [и]. Ул сингармонизм законының рәт гармониясенә **буйсынган**. **Өч** иҗектән тора. Аңа **нечкә** кушымча ялгана. Ул – **гарәп/гарәп-фарсы** алынмасы. Синонимы – **укытучы**. Мөгаллим – **исем** сүз төркеме.*

*Хатын-кыз мөгаллим – **мөгаллимә** дула. Мөгаллим сүзеннән **мөгаллимлек** исеме ясалган.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Җөмләләрне татар теленә тәрҗемә итеп языгыз. **(8 балл)**

Мәсәлән: *Поезд зур тизлек белән бара башлады, аның утлары караңгылык эчендә юкка чыктылар/югалдылар.*

Тычкан йөгерде, койрыгын селкеп җибәрде, йомырка ватылды.

Мин күк/һава белән диңгез кушылган/тоташкан якка карадым/ күз ташладым.

Ул иптәшләренең аңа булышуын/ярдәм итүен тели.

2. Төшеп калган сүзләрне языгыз. **(8 балл)**

*Урманны **кем** генә яратмый икән? Мөгаен, андый кеше **юктыр**! Ә шагыйрьләр, язучылар өчен урман – **илһам*** чыганагы*. Габдулла Тукайның* ***Кырлай*** *урманнары турында язганнары һәммәбезнең **хәтерендә*** саклана*. **Без** дә урманны бик яратабыз. Аның гүзәллеген, ямен мактарга матур сүзләр эзлибез.*

*Матурлыгы, табигатькә ямь бирүе **өстенә**, урманның файдасы да бик күп. Ул без сулый торган **һаваны** сафландыра, тузаннан чистарта, шуңа күрә дә урманның һавасы һәрвакыт саф була.*

Матур да, файдалы да урман! Аны сакларга кирәк! Урман һавасына ни җитә?! (Көндәлек матбугаттан)

2.1. Басымы соңгы иҗеккә төшмәгән сүзләрнең астына сызыгыз. **(4 балл)**
2.2. Икенча абзацта кулланылган рус алынмасын языгыз. **(2 балл) чистарта**
2.3. Кушма сүзләрне күчереп языгыз, мәгънәле кисәкләрен аерыгыз. **(2 балл)** **(һәммәбезнең, һәрвакыт)**

3. Урманның матурлыгын һәм файдасын сурәтләп, 12 җөмлә төзеп языгыз. **(12 балл)**

Муниципаль тур

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӘРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӘН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӘРЕНЕҢ
ҖАВАПЛАРЫ
(2022-2023 нче уку елы)
11 нче сыйныф

Үткәрү вакыты – 180 минут
Максималь балл – 70

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Рәт гармониясенә бусынмаган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *шигырь*
   ә) *шагыйрь*
   б) *гомер*
   в) *каләм*

2. Фразеологик әйтелмәнең мәгънәсен билгеләгез. **(2 балл)**
   Маңгае йолдызлы
   а) *бәхетле*
   ә) *гаепле*
   б) *яралы*
   в) *мактанчык*

3. Ясалма сүзне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *бишек*
   ә) *бишлек*
   б) *бишәү*
   в) *бишенче*

4. Асыл сыйфатны билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *урмандагы*
   ә) *күзге*
   б) *фәнни*
   в) *сары*

5. Үтенүне белдерә торган кисәкчәне билгеләгез. **(2 балл)**
   а) *ләбаса*
   ә) *һич*
   б) *-чы*
   в) *кына*

6. Калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең нинди җөмлә кисәге икәнлеге дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

*Яхшы җырның даны **үзеннән** алда йөри.* (Мәкаль)

а) ия

ә) тәмамлык

б) урын хәле

в) аергыч

7. Икеләнүне белдерә торган кереш сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

а) *мөгаен*

ә) *зинһар*

б) *билгеле*

в) *ичмасам*

8. Җөмләнең төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Тел әйтә алмаганны җыр әйтер. (Мәкаль)

а) гади җөмлә

ә) теркәгечле тезмә кушма җөмлә

б) теркәгечсез тезмә кушма җөмлә

в) иярченле кушма җөмлә

9. Җөмләдәге иярчен компонентның төзелеше һәм мәгънә ягыннан төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Кулың җиткән ботакның җимешен өз. (Мәкаль)

а) синтетик тәмамлык җөмлә

ә) синтетик урын җөмлә

б) синтетик аергыч җөмлә

в) аналитик аергыч җөмлә

10. Җөмләдәге компонентлар санын билгеләгез. **(2 балл)**

Кеше ышанмаслык сүзне чын булса да сөйләмә. (Мәкаль)

а) 2

ә) 3

б) 4

в) 5

II. Башыгызны эшләтегез.

Коралда кырык кешенең көче бар. Эшләнеп бетмәгән эшнең бәясе тишекле бер тиен. **(4 балл)**

III. Теоретик бирем.

Нокталар урынына тиешле сүзләрне өстәп языгыз. **(10 балл)**

*Кадер сүзендә ике сузык аваз, **өч** тартык аваз бар. Сузык авазлары: [ә] һәм [э]. Ул сингармонизм законының рәт гармониясенә **буйсынган**. **Ике** иҗектән тора. Аңа **нечкә** кушымча ялгана. Ул – **гарәп/гарәп-фарсы** алынмасы. Синонимы – **хөрмәт,** ихтирам. Кадер – **исем** сүз төркеме. Кадер сүзеннән **парлы** исемнәр ясала.*

IV. Гамәли-иҗади бирем.

1. Җөмләләрне татар теленә тәрҗемә итеп языгыз. **(8 балл)**

Мәсәлән: *Ул, мөгаен, элеккечә иртән печенье белән кәһвә эчәдер.*

Агулы гөмбәне, һичшиксез/әлбәттә, ашарга яраклы гөмбә белән еш бутыйлар.

Ишекне ачтылар, һәм ишегалдыннан аш бүлмәсенә саф һава килеп керде.

Мин тәрәзәне ачкач, бүлмә канәфер чәчәгенең хуш исе белән тулды.

2. Төшеп калган сүзләрне языгыз. **(8 балл)**

Бервакыт Мәскәүдә, татарлар оештырган концерт барышында, залда ***утырган*** *бер рус кешесенең сәхнәгә "Телегез искиткеч гүзәл, аның киләчәге зур,* ***мин*** *аны, һичшиксез, өйрәнәчәкмен"* ***дигән*** *язу җибәрүе хәтеремдә. Бу* ***кешегә*** *телебезнең милли моңыбызга үрелеп баруы тәэсир ясаган, күрәсең.*

Тел ***һәм*** *моң – милләт сакчылары. Тел бетсә, моң да калмый, милләт бетә. Балалар русча да, инглизчә дә, французча да, алманча да укысыннар. Тик менә шушы телләрнең, гомумән, белем-мәгърифәтнең ачкычы туган телебез икәнлеген онытмасыннар. Алар үсеп* ***буйга*** *җиткәч, җәмгыятьтә үз* ***урыннарын*** *алгач, "Дөньяда күп нәрсә белдем син туган тел аркылы" диярлек* ***булсыннар.*** (Индус Таһировтан)

2.1. Сүзләрнең синонимнарын языгыз. **(2 балл)**

тәэсир – **йогынты**, *алманча* – **немецча**

2.2. *Җәмгыятьтә* сүзенең транскрипциясен языгыз. **(2 балл)** [**җәмғиййәттә**]

2.3. Һәмзә тартыгы кулланылган сүзне күчереп языгыз. **(1 балл) (тәэсир)**

2.4. Кушма сүзләрне күчереп языгыз, мәгънәле кисәкләрен аерыгыз. **(3 балл) (бервакыт, искиткеч, һичшиксез)**

3. Туган телегез сезнең өчен нәрсә ул? Сез аны нигә өйрәнәсез? Шул хакта 12 җөмлә төзеп языгыз. **(12 балл)**